

Õiguskantsler

Raivo Aeg
Justiitsministeerium
info@just.ee

Teie nr

Meie 16.12.2020 nr 18-2/202106/2007109

Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu

Austatud minister

Tänan Teid võimaluse eest avaldada arvamust perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu kohta. On igati tervitatav, et kavatsetakse muuta alaealisele lapsele elatise määramise korda ja asendada senine elatise minimaalne määr õiglasemate ja paindlikumate elatise arvutamise alustega.

Samuti on positiivne, et elatise suuruse määramisel on eelnõus püütud arvesse võtta lapse ülalpidamisega seotud tegelikke kulusid, vanemate sissetulekuid, lapsega koos veedetud aega, peretoetusi, mastaabisäästu ja elukallidust. Samas on oluline, et elatise suuruse arvutamise uus mudel oleks põhjalikult läbi kaalutud ning elatist saama õigustatud laste huvid ei saaks ühelgi juhul kannatada. Paraku puuduvad seletuskirjas ammendavad põhjendused mõne elatise arvutamise aluseks valitud summa, protsendi ja koefitsiendi suuruse kohta ja uuringute kohta, millele on tuginetud. Mõnel juhul tekib küsimus, kas valitud lahendus on kooskõlas seletuskirjas ja väljatöötamiskavatsuses märgitud eesmärkidega.

1. **Mastaabisääst.** Eelnõu § 1 punktis 3 täiendatakse muu hulgas [perekonnaseaduse](#) (PKS) § 101 lõikega 5 järgmiselt: „Kui isik on kohustatud elatist tasuma sama pere mitmele lapsele, vähendatakse elatise summat 30 protsenti esimese lapse elatise summaga võrreldes iga järgneva lapse puhul.“ Seletuskirjast ei selgu, miks otsustati elatise summat vähendada just 30%. Eelnõu aluseks oleva [uuringu lõpparuandes](#) (lk 48–52) soovitatud mastaabisäästu kordaja varieerub olenevalt lapse vanusest 0,79–0,88. See tähendab, et elatise summat oleks uuringu järgi õiglane vähendada olenevalt lapse vanusest 21–12%. Lisaks on uuringu lõpparuande kohaselt tõenäoline, et kui laste vanusevahe on väga suur (nt vähemalt viis aastat), siis enamiku kuluartiklite puhul olulist mastaabisäästu enam ei teki. Seletuskirjas ei ole põhjendatud, miks on otsustatud vähendada teise ja iga järgneva lapse elatise summat rohkem, kui oleks uuringu järgi põhjendatud mastaabisäästuga. Niisiis tekib küsimus, kas elatise suuruse arvutamise uue mudeli loomisel on piisavalt arvestatud kõigi laste tegelike vajadustega.

2. **Lapsega koos veedetud päevade eest elatisest maha arvatav summa.** Eelnõu seletuskirjas on märgitud, et elatise suuruse arvutamisel on soovitud võtta arvesse, kui palju vanem lapsega koos aega veedab. Selleks on eelnõuga kavas lisada PKS § 101 lõige 7, mille sõnastus on järgmine: „Kui laps elab koos kohustatud vanemaga aasta lõikes keskmiselt vähemalt seitse ööpäeva kuus, vähendatakse elatise summat ühe protsendi võrra käesoleva paragrahvi lõikes kolm nimetatud

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

summast iga kohustatud vanemaga koos veedetava ööpäeva kohta.“ Seletuskirjas ei ole põhjendatud, miks on plaanis elatise summat vähendada just 1% võrra iga vanemaga koos veedetava ööpäeva kohta. Seletuskirjast selgub, et praegu oleks ühe ööpäeva eest maha arvatav summa 1,81 eurot. Jääb arusaamatuks, kas see summa peaks katma lapse ühe päeva kulutused toidule, transpordile ja vaba aja sisustamisele sel ajal, kui laps viibib teise vanema juures. Summa kohta ei ole esitatud uuringutulemustel põhinevaid arvutusi. Sageli käivad lapsed eraldi elava vanema juures nädalavahetusel ja vaheajal ehk siis, kui nad ei ole koolis ega lasteaias. Niisiis ei saa elatise summa vähendamisel alati arvestada, et lapsed saavad elatist maksmata kohustatud vanema juures olles vähemalt ühe korra päevas süüa koolis või lasteaias.

On arusaadav, et kui laps elab võrdselt mõlema vanema juures, ei saa eeldada, et vanemate rahaline panus on alati võrdne. Võib ette tulla, et elatist nõuab see vanem, kes leiab, et ta panustab lapse ülalpidamisse rahaliselt rohkem kui teine vanem. Sel juhul tekib küsimus, kas saab pidada õiglaseks eelnõus pakutud lahendust, et kui laps elab elatist maksmata kohustatud vanemaga näiteks iga kuu 15 ööpäeva, on võimalik elatist vähendada üksnes 27,15 euro võrra kuus. Samuti vajab kaalumist kehtiva PKS § 100 lõike 2 sõnastuse täpsustamine, kuna see säte näeb elatise maksmise kohustuse ette eeskätt siis, kui üks vanem ei ela lapsega koos või kui ta ei osale lapse kasvatamises. Elatise maksmine võib aga olla põhjendatud ka juhul, kui mõlemad vanemad osalevad lapse kasvatamises ja elavad lapsega koos võrdse aja.

Valitud lahenduse eesmärgipärasuse seab kahtluse alla asjaolu, et elatise summat ei vähendata üldse, kui laps elab teise vanemaga koos kuus päeva või vähem. Seega, neil juhtudel vanema ja lapse koos veedetud aega elatise suuruse määramisel ei arvestataks.

Probleeme võib tekkida ka vanemaga koos elatud ööpäevade arvestamisega. Jääb selgusetuks, kas eelnõus on silmas peetud, et tuleb pidada tunnipõhist arvestust ja kuu lõpus elatist maksmata kohustatud vanema juures viibitud tunnid kokku liita, või arvestatakse üksnes n-ö täisööpäevi (24 tundi järjest). Näiteks juhul, kui laps viibib elatist maksmata kohustatud vanema juures reede õhtust esmaspäeva hommikuni, siis kas seda arvestatakse kahe, kolme või nelja ööpäevana või tuleb liita kokku vanemaga koos veedetud tunnid ja jagada see arv 24-ga. Samuti võib küsida, kumma vanemaga veedetud aja hulka arvestatakse lapse reedene ja esmaspäevane kooli- või lasteaiapäev?

Seletuskirjas ei ole antud selget vastust, milline periood tuleb vaatluse alla võtta, kui peab hindama, kas laps on vähemalt seitse ööpäeva kuus elanud koos teise vanemaga: kas juba möödunud aeg (nt eelmised 12 kuud, eelmine kalendriaasta) või on see prognoos selle kohta, kui palju veedab laps tulevikus (nt elatise saamise kalendriaastal) iga kuu oma teise vanemaga. Kas eelnõu järgi on elatise suuruse määramise eelduseks alati lapse ja vanema suhtluskorra määramine?

3. Kohustatud vanema sissetuleku arvestamine. Eelnõuga kavandatakse täiendada PKS §-i 101 lõikega 4 järgmises sõnastuses: „Elatise baassummale lisandub kolm protsenti elatise tasumise kuule eelneva kalendriaasta kohta Statistikaameti avaldatud Eesti Vabariigi keskmisest brutokuupalgast. Kui kohustatud isiku sissetulek erineb oluliselt keskmisest brutokuupalgast, võib elatise baassummale lisanduvat summat vastavalt suurendada või vähendada.“ Seletuskirjas on öeldud, et elatise suuruse määramisel on soovitud arvestada vanemate tegelike sissetulekutega. Eelnõus valitud lahendus aga ei arvesta üldjuhul vanemate tegelike sissetulekute ega varaga, vaid seob elatise summa suuruse keskmise brutopalgaga. Selleks et elatise suuruse arvestamisel lähtutaks pere tegelikust elustandardist ja vanemate tegelikest sissetulekust, peab üks vanematest taotlema elatise suurendamist/vähendamist. Seega, valitud lahendus ei võimalda alati võtta arvesse pere senist elustandardit ega pruugi olla seetõttu igal juhul eesmärgipärane.

Seletuskirjas on märgitud, et keskmisest suuremat või väiksemat summat peab üks pool taotlema ja taotleval poolel on tõendamiskoormus. Samas võib eelnõu sõnastusest („Kui kohustatud isiku sissetulek erineb oluliselt keskmisest brutokuupalgast, võib elatise baassummale lisanduvat summat vastavalt suurendada või vähendada.“) aru saada ka nii, et kohtul on õigus omal algatusel summat suurendada/vähendada. Vajaks täpsustamist, kas kohtul on ka omal algatusel õigus elatise summat suurendada/vähendada või saab kohus seda teha üksnes ühe poole taotluse alusel.

Segaseks jääb ka määratlus „Kui kohustatud isiku sissetulek erineb oluliselt keskmisest brutokuupalgast“. Seletuskirjas ei ole öeldud, milline on oluline erinevus keskmisest brutokuupalgast, kas 50 eurot, 100 eurot, 200 eurot vms. Eelnõus pakutud sõnastuse korral ei pruugi kohtute töökoormus väheneda, kuna paljud elatise baassummale lisanduvat summat ja selle suurendamist või vähendamist puudutavad küsimused on jäetud kohtu lahendada.

4. Elatise summa korrigeerimine eelmise kalendriaasta tarbijahinnaindeksiga. Eelnõuga kavandatakse täiendada PKS §-i 101 lõikega 3 järgmises sõnastuses: „Igakaise elatise baassumma ühe lapse kohta on 181 eurot, mida korrigeeritakse elatise tasumise kuule eelneva kalendriaasta tarbijahinnaindeksi muutusega.“ Seletuskirjas võiks elatise korrigeerimise praktilisi küsimusi põhjalikumalt selgitada. PKS § 101 lõike 2 järgi võib kohus elatise välja mõista kindla summana või muutuva suurusena, määra kindlaks elatissumma suuruse arvutamise alused. Kui kohus määrab elatise kindla summana, siis kas kohtu määratud elatist tuleb kalendriaasta vahetumisel automaatselt korrigeerida, kui muutub tarbijahinnaindeks, või tuleb selleks uuesti kohtusse pöörduda? Kui elatise suurust tuleb kalendriaasta vahetumisel korrigeerida automaatselt, siis kas sellel on mõju ka kohtutäiturite töökoormusele?

Arvestama peab ka sellega, et elatise suurust arvutatakse varasemate andmete järgi (baassumma, tarbijahinnaindeks), elatis peab aga võimaldama lapse vajadusi rahuldada igal ajal.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise